

KAKO PISATI ATRIBUT "SVETI" / "BLAŽENI" UZ OSOBNO IME?

Petar Bašić

Katolički bogoslovni fakultet Zagreb

UDK 264.01

Izvorni znanstveni rad

U novije vrijeme pojavila se nedoumica o tome kako pisati atribut sveti/blaženi uz ime, velikim ili malim početnim slovom. Nakon kratkotrajnog kolebanja činilo se da je postignuta suglasnost o tome da treba zadržati tradicionalno pisanje - malim početnim slovom. No nedavno objavljeni *Hrvatski jezični savjetnik* (1999.) kategorički predlaže drugo rješenje: "Pridjevi sveti i blaženi, kad stoje ispred imena sveca ili blaženika, pišu se velikim početnim slovom: Sveti Nikola Tavelić, Blaženi Marko Križevčanin" (324.).

Ovdje kanim sustavno razmotriti to pitanje i druga s time povezana: najprije u djelima koja određuju normu (jezični priručnici), zatim u djelima u kojima se može pratiti primjena norme i, napokon, na temelju svega toga predložiti rješenja.

1. Atribut sveti/blaženi u jezičnim priručnicima

Iz pojedinih priručnika navodim pravila i primjere zanimljive za ovu temu. Jedino imena mjesta (npr. Sveta Klara) ne uzimaju se u razmatranje jer tu nema kolebanja.

1.1. *B 1941 = Boranićev pravopis (1941.).*¹

(1) "Pridjevi: blaženi, sveti, kad stoje ispred imena svetačkih, pišu se malenim početnim slovom (ponajviše pokraćeno bl., sv.): na pr. bl. Nikola Tavelić, sv. Ćiril. Kad takvi pridjevi stoje iza vlastitih imena,

¹ Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika. Napisao dr. D. Boranić, Zagreb, 1941.

pišu se velikim početnim slovom, na pr. pored sv. Ludovik ima i "Ludovik Sveti" (t. 181.);²

(2) "Pridjevi se uza svetačka imena pišu velikim slovom ... kad sveza znači svetkovinu; na pr. Sveti Marko = Markovo; ali sveti Marko (181) = sveti čovjek Marko" (t. 178.).

(3) Govoreći o imenima, u t. 168. kaže se da je Bog "lično ime i zato treba da se piše velikim početnim slovom; ... Jednako Bog Otac, Bog Sin ... Svemogući; presveta Bogorodica, blažena Djeвица."

(4) Rječnik donosi ove primjere: sv. Braća, t. j. sv. Ćiril i sv. Metodije; Sveta Stolica; Sveta zemlja, Palestina; Sveto brdo; Sveto pismo.

1.2. *HP 1944 = Hrvatski pravopis (1944).*³

(1) "Pridjevi sveti, blaženi, kad stoje izpred imena svetaca, pišu se malim slovom, obično kao kratice: sv. Petar, bl. Nikola Tavelić..." (t. 95.).

(2) "Kad takav pridjev stoji iza imenice, piše se (po 89) velikim slovom (i ne može se kratiti), na pr. Ljudevit Sveti. Tako i Duh Sveti (84)" (t. 96.).

(3) "Osim toga piše se pridjev Sveti (Sv.) velikim slovom: kada ime sveca služi kao naziv crkve, kapele, tornja, zvona, groblja i sl., na pr. Sveti Petar (t. j. crkva sv. Petra) ... idemo do Sv. Jakoba (t. j. do kapelice sv. Jakoba izpod Sljemena), pokopan na Sv. Roku (groblju); kad se ime svetca uzima kao oznaka dana, na pr. sutra je Sv. Josip, platit ću ti do Svete Lucije... pa i u šaljivom izrazu: na Svetoga Nikada" (t. 97.-99.).

(4) Sve riječi velikim slovom: ... Nova Godina, Svi Sveti, Sveta Tri Kralja (blagdani), Sveto Pismo, ... Sveta Stolica... (82.); Blažena Djeвица Marija... Sveto Trojstvo ... (84.);

(5) Ako je osobnom imenu dodan pridjev kao stalan atribut, taj se dodatak piše velikim slovom: Karlo Veliki, Toma Akvinski, sv. Ivan

² U izdanju istoga pravopisa iz 1951. nema toga pravila o pisanju atributa blaženi/sveti.

³ Hrvatski pravopis. Obradio Ured za hrvatski jezik, Zagreb 1944.

Zlatousti; tako i apozicija uz imena kao što su: ... Ivan Krstitelj, Ivan Evangelist (t. 89.);

(6) Velikim slovom piše se i svaka druga riječ ... ako je postala sastavni dio nekog osobnog imena: Pop Dukljanin, sv. Terezija od Maloga Isusa... (t. 92.);

(7) Rječnik donosi primjere: Djevica zviježđe; Djevica Marija (Bogorodica); sv. kr. za sveti (sveta); uz imena svetaca malim slovom: sv. Ivan, sv. Klara; uz imena mjesta i crkava velikim slovom: Sv. Klara, Sv. Petar; sveta Braća (sv. Ćiril i Metod); Sveta Stolica; Sveta Tri Kralja; Sveta zemlja Palestina; Ljudevit Sveti; Henrik II. Sveti (!);⁴ Sveti grad Rim; Sveti Grob crkva u Jeruzalemu; sveti Kralj sveti Stjepan; Sveti Kralj crkva; sveti Nikola Putnik; Sveti Otac; Sveti Otac Papa; Sveto Pismo; Svi Sveti blagdan...

1.3. *NP 1966 = Novosadski pravopis (1966).*⁵

Velikim početnim slovom pišu se samo prve riječi ako druge same po sebi ne zahtijevaju veliko slovo:

(1) Višečlana vlastita imena praznika: ... Dan dječje radosti, Sveta tri kralja, Sveti Sava (praznik), Sveti Petar i Pavao (praznik) (usp. t. 14a).

(2) "Bilješka. - Kao sastavni dio imena ličnosti koja je nekad bila proglašena za sveca sv. (tj. sveti) pišemo malim slovima: sv. Sava, sv. Petar, sv. Antun. Ali se u nazivima mjesta, brda, crkava i sl. pridjev sveti, kao i svaki drugi pridjev kad je na početku naziva, piše velikim početnim slovom: ... Sveti Ilija (brdo), Sveti Spas, Sveti Antun..." (t. 14, a, 1).

(3) U Pravopisnom rječniku doneseni su ovi primjeri: Sveta tri kralja; sveti Antun (svetac); Sveti Antun (crkva); Sveti Petar i Pavao (praznik); Sveti Stefan (grad); Sveto pismo; Sv. Sava (praznik); sv. Sava (svetac).

⁴ Treba međutim: Henrik II. Pobožni i sv. Henrik II. - to su dvije različite osobe.

⁵ Pravopis hrvatskosrpskog jezika. Školsko izdanje, Zagreb - Novi Sad, 41966.

1.4. PP 1972 = *Pravopisni priručnik (1972.)*.⁶

Velikim početnim slovom prve riječi pišu se (t. 12.):

(1) c) Nazivi praznika (državnih i vjerskih) i spomen-dana: ... Veliki petak, Sveti Nikola, Nova godina...

(2) "Kada se govori o ličnosti koja je bila proglašena za sveca, pridjev sveti (sv.) piše se malim slovom: sv. Sava, sv. Antun, crkva sv. Marka".

(3) Pravopisni rječnik donosi ove primjere: Sveti Nikola, Sveti Sava (praznici); sv. Antun, sv. Sava (sveci); crkva sv. Marka, Sveti Marko (crkva); Sveto pismo (knjiga); Svisveti i Svi sveti...; Sv. Sava (praznik), sv. Sava (svetac).

1.5. PP 1987 = *Pravopisni priručnik (1987.)*.⁷

Prema t. 209. velikim se početnim slovom pišu svi članovi vlastitog imena osim pomoćnih riječi (prijedloga, veznika i članova): a) u osobnim imenima ljudi (imena, prezimena i nadimci), i navode se primjeri, a zatim se nastavlja:

(1) "Onako kako se ponašaju pridjevi Veliki, Mali i Slijepi u imenima Karlo Veliki, Pipin Mali i Ivan Slijepi (kao njihova stalna svojstva) ponašaju se i pridjevi Sveti, Presveti, Blaženi i sl. u imenima Sveti Ivan Krstitelj, Presveto Trojstvo, Blažena Djevica Marija, Sveta Obitelj, Sveta Tri Kralja, Sveti Sava i sl."

Pod c) govori se o osobnim imenima "božanstava i mitoloških bića". Među primjerima je i Gospa od Zdravlja (valjda kao mitološko biće!). I dalje:

(2) "Kada su opće imenice djevica, gospa i bogorodica u službi (osobnog) imena, pišu se velikim početnim slovom (bez obzira na to jesu li same ili se nalaze uz ime na koje se odnose): Djevica - Blažena Djevica Marija, Bogorodica - Bogorodica Marija."

Velikim početnim slovom samo prvi član: (3) T. 210., f) vlastitim imena blagdana (praznika): Prvi maj... Veliki tjedan itd.

⁶ Sv. Marković - M. Ajanović - Z. Diklić, Pravopisni priručnik srpskohrvatskog - hrvatskosrpskog jezika, Sarajevo, 1972.

⁷ V. Anić - J. Silić, Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb, 21987.

(4) i) vlastita imena organizacija, društava, ustanova, poduzeća, uslužnih službi, hotela, radionica i dr.: ... Radionica roleta "Malović", Crkva Svetog Marka itd.

(5) U Rječniku vlastitih imena doneseni su ovi primjeri: Sveta inkvizicija, Sveti arhijerejski sinod, Sveti Nikola.

1.6. HP 1996 = *Hrvatski pravopis (1996.)*.⁸

O sadašnjem pravopisu bit će govora na kraju, u zaključnim razmišljanjima.

1.7. HJS = *Hrvatski jezični savjetnik (1999.)*.⁹

(1) *Imena svetaca*. "Pridjevi sveti i blaženi, kad stoje ispred imena sveca ili blaženika, pišu se velikim početnim slovom: Sveti Nikola Tavelić, Blaženi Marko Križevčanin... Ti pridjevi mogu stajati i iza osobnog imena: Ljudevit Sveti..." (str. 324., imena svetaca).¹⁰

(2) "Kad ime sveca služi kao *naziv* crkve, zvonika, groblja i sl.¹¹ pridjev Sveti ili kratica Sv. pišu se velikim slovom: Sveti Blaž, Sveta Lucija, Sveta Marija" (str. 327.-328.).

⁸ S. Babić - B. Finka - M. Moguš, *Hrvatski pravopis*, Zagreb 1996.

⁹ E. Barić, L. Hudeček, N. Koharović i dr., *Hrvatski jezični savjetnik u redakciji izvršnog uredništva Lane Hudeček, Milice Mihaljević i Luke Vukojevića*, Zagreb 1999.

¹⁰ U uvodnom dijelu (Objašnjenje nekih postupaka u Savjetniku) to je rečeno još mnogo kategoričnije. Pod posebnim odjeljkom *Pravopis* nalazimo čak poseban naslov: *Imena svetaca* (str. 70.). Tu se doslovno kaže: "Pridjev sveti kao stalan atribut u imenima svetaca dio je njihova osobnog imena, te ga prema tomu treba pisati velikim slovom, po istome načelu po kojemu su i Sveta Braća, Duh Sveti ili Krešimir Četvrti. Potanji argumenti za takvo pisanje javnosti su poznati, pa ih nećemo navoditi. Samo ćemo dodati da taj pridjev kao dio osobnog imena ne bi trebalo nikada kratiti jer se osobna imena i njihovi dijelovi nikada ne krata."

¹¹ Pod "i sl." vjerojatno je uključen svečev dan (blagdan) - za to međutim u knjizi nalazimo i drugo rješenje: svoje Slovo u ime nakladnika A. Selak je potpisao "na sv. Aniceta 1999." (str. 6.). - U primjeru navedenom na str. 313: crkva sv. Petra, dvostruka je nedosljednost: tu se govori o "ustanovama, poduzećima i sl." nazvanima po kojem istaknutom čovjeku i navode se za to primjeri: "... Osnovna škola Dragutina Domjanića ..." I dalje: "To vrijedi i za nazive ulica, trgova, crkava: Ulica kralja Zvonimira, Trg Marka Marulića, crkva sv. Petra (!)." Posljednji primjer nije u skladu s pravilima koja HJS donosi. Trebalo je, prema tim pravilima, napisati: Crkva Sv. Petra.

(3) *Apozicija* “kao sastavni dio imena piše se velikim slovom: Ivan Krstitelj... Pop Dukljanin... Ispred imenice koju pobliže označuje ne rastavlja se zarezom, a ako stoji iza imenice, onda se shvaća kao umetnuta riječ, pa se rastavlja zarezom: Pjesnik (!) Zlatko Tomičić... Zlatko Tomičić, pjesnik ...” (str. 222.-223.).

(4) *Blagdani*. “U višječlanim imenima blagdana samo se prva riječ piše velikim slovom. Ostale se pišu malim slovom ako nema posebnih razloga za veliko slovo: ... Veliki petak, Dušni dan; Svi Sveti (!; u Rječniku je Svi sveti), Velika Gospa, Ime Marijino... (str. 323.).

(5) U Rječniku se još navode primjeri: Sveta Braća, Sveta Helena Koruška, Sveta Katarina, Sveta Marija, Sveta Nedjelja, Sveta tri kralja, Sveti Duh, Sveti Đurđ, Sveti Jüraj u Trnju, Sveti Lovreč, Sveti Marko, Sveti Petar, Sveti Petar i Pavao, Sveti Petar u Šumi, Sveto pismo, Svi sveti = Svisveti (!); za “blaženi” ne navodi se nijedan primjer u Rječniku.

2. Atribut sveti/blaženi u stručnoj literaturi

Da bismo dobili što objektivniju sliku o tome kako su pravopisna pravila primjenjivana u praksi, izabrat ću djela koja su u nekom pogledu reprezentativna. Polazim od *Hrvatskog bogoslužbenika* iz 1923. što ga je priredio Petar Vlašić, poznati prevoditelj. Slijedi *Rimski obrednik* (1929.), službena liturgijska knjiga sve do obrednika priređenih nakon II. vatikanskog sabora, zatim poznati *Kniewaldov misal* za narod te *Kongreganist*, službena knjiga Marijinih kongregacija. Iz novijeg doba na prvom je mjestu *Rimski misal priređen nakon II. vatikanskog sabora* (1. izd. 1969., 2. izd. 1980.), a slijede *Zakonik kanonskoga prava* (1988.) i *Katekizam Katoličke crkve* (1994.) te napokon djelo jednoga suvremenog autora: T. Šagi-Bunić, *Euharistija u životu Crkve kroz povijest* (1984.).

2.1. *Hrvatski bogoslužbenik* (1923.).¹²

Već na prvi pogled vidi se da je uporaba velikoga i maloga početnoga slova tada još bila vrlo slobodna: autore je više vodio vlastiti

¹² Hrvatski bogoslužbenik ili zbirka Večernj, i nekoliko Jutrenja po novom rimskom Brevijaru... priredio o. Petar Vlašić, Dubrovnik 1923.

osjećaj negoli neka pretpostavljena pravila o tome. To nam može dobro dočarati nekoliko primjera iz Predgovora (V.-VIII.): “sa preuzv. Nadb. Šarićem; dubrovački biskup Dr. Josip Marčelić; Oficij za Mrtve; Mali Oficij Bl. Djevice Marije; Litanije Lauretanske, svih Svetih, Srca Isusova, zaključne Antifone bl. Dj. M...” Ali atribut sveti uz ime sveca piše (uvijek skraćeno i) uvijek malim početnim slovom: molitva sv. Josipu; riječi sv. Jeronima; na blagdan sv. Josipa...

2.2. *Rimski obrednik (1929.).*¹³

Veliko početno slovo i ovdje se upotrebljava vrlo obilno, no nikad za atribut sveti u imenu sveca ili njegova blagdana.

(1) Crkva... okupljena pod jednom vidljivom glavom, rimskim Papom, nasljednikom bl. Petra (III.); ophod Velikih prošnja na blagdan sv. Ivana ap. i ev. (678.); blagoslov svijeća na blagdan sv. Blaža biskupa i mučenika (678.); blagoslov krijesa... uoči Rođenja sv. Ivana Krstitelja (679.); blagoslov pojasa na čast Blaženoj Djevici Mariji (680.); blagoslov ljiljana na blagdan sv. Antuna Padovanskoga (681.);

(2) Velikom početnim slovom napisan je atribut sveti samo u imenima crkava: “Julije Antun, kardinal S.R.C. Sv. Severine...” (IV.); Dano u Rimu kod Sv. Marije Velike (IV.). Budući da su samo dva takva primjera, teško je sa sigurnošću tvrditi da je to promišljeno, a ne slučajno.

2.3. *Rimski misal (1930.).*¹⁴

Pisanje velikoga i maloga početnog slova i ovdje je jako neujednačeno, no zanimljivo je da se atribut sveti (redovito skraćeno: sv.) nikad ne piše velikim početnim slovom, bez obzira na to je li riječ o osobi ili o svetačkom blagdanu. Evo po nekoliko primjera:

(1) Prvog su reda... Presv. Trojstvo, Tijelovo, blagdan Krista Kralja i Srca Isusova.

¹³ Rimski obrednik izdan po naredbi pape Pavla V. pregledan brižljivošću drugih papa a oblašću svetoga g. n. pape Pija XI. udešen prema Zborniku kanonskoga prava, Zagreb 1929.

¹⁴ Rimski misal. Za privatnu upotrebu priredio dr Dragutin Kniewald, Zagreb 21930.

Blagdani svetački: ... Velika Gospa, posvećenje sv. Mihajla arkandela... rođenje sv. Ivana Krstitelja, sv. Josip... sv. Petar i Pavao, Svi sveti (5.).

(2) ...Bogu svemogućemu, blaženoj Mariji vazda Djevici... blaženomu Ivanu Krstitelju, svetim apostolima Petru i Pavlu... (31.-32.); Primi, sveta Trojice, ovaj prinos... (43.); čitanje poslanice bl. Pavla apostola Kološanima (120.), slijedi sveto evanđelje po Luci (121.);

(3) posveta bazilike sv. Petra, sv. Pavla, sv. Marije Velike... smaknuće sv. Ivana, sv. Barnaba... (5.); na blagdan sv. Petra i Pavla (VI.);

(4) u drugim nazivima: sv. Crkva (22.), sv. Evanđelje (15.), po nauci sv. Otaca (23.); odlomci sv. Pisma (VI.), ali i: iz Sv. Pisma (547.); sv. Otac Papa (547.); sv. Stolica, ali i: Sv. Stolica (i jedno i drugo, str. 547.).

2.4. *Kongreganist (1933.)*.¹⁵

Za temu o kojoj je ovdje riječ zanimljivi su ovi primjeri:

(1) sv. Misa (8.), Sv. Stolica (9.), sv. Ignacije (ime sveca: 5.), sv. Crkva (13.), sv. pričest (25.), sv. Otac papa Benedikt XIV. (36.), sveta Bogorodica (91.), ...Bogu svemogućemu, blaženoj Mariji vazda Djevici, blaženomu Mihovilu Arkandelu, blaženomu Ivanu Krstitelju, svetim apostolima Petru i Pavlu... (90.), po sv. Apostolu Pavlu (199.), ljubav spram Presv. Oltarskom Sakramentu (200.), blagdani blažene Djevice Marije (202.), na svetkovinu sv. Stanislava (214.), Osmina počinje svetkovinom "Stolice sv. Petra"..., a završava svetkovinom "Obraćanja sv. Pavla" (218.), uoči Presv. Trojstva (71.), predložio sv. Oficij (51.), na nakanu sv. Oca (51.), potvrđen od sv. Stolice (22.), jer se radi o časti presv. Bogorodice (49.), pohod Presv. Sakramenta (51.), na nakanu sv. Oca pape (53.), vjerujem u Duha Svetoga, svetu Crkvu katoličku (59.), u čast B. D. Mariji (93.), od Presv. Trojstva do Adventa (121.), štovanje blažene Djevice Marije (201.)...

¹⁵ Kongreganist. Izdao Središnji odbor Marijinih kongregacija, četvrto popravljeno izdanje, Zagreb 1933.

(2) Na str. 13. u nabrajanju svetaca nalazimo ovako: sv. Franjo de Hieronymo, sv. Ivan de Rossi... sv. Fidelis de Sigmaringa, Sv. Karlo Boromej, sv. Gabrijel od Žalosne Gospe, sv. Eudes.

U nabrajanju se u ovoj knjizi nađe još pokoje Sv. (veliko slovo) uz ime sveca, što je po svojoj prilici posljedica nepažnje.

5. Rimski misal (1969., 1980.).

Za stariju teološku literaturu može se reći da pravila o velikom i malom početnom slovu nisu bila dovoljno razrađena, nego su se primjenjivala više-manje spontano. Za liturgijske knjige poslije II. vatikanskog sabora i druge službene crkvene tekstove to se ne može reći. Misal spada među najvažnije crkvene knjige i redovito se priređuje vrlo brižljivo. Ovdje uzimamo u razmatranje oba hrvatska izdanja (1969. i 1980.). Naznaka se, kad se ne kaže drukčije, odnosi na drugo izdanje (brojke u zagradi označuju stranicu).

U čast Bl. Djevice Marije (39., OURM 329c), molim blaženu Mariju vazda Djevicu (331.), po Svetom Pismu (337.), Bogu Ocu svemogućemu ... i čitavoj svojoj svetoj Crkvi (340.), Gospodine, sveti Oče, svemogući vječni Bože (359.), o svetkovini svetog Josipa (1980., 374.; blaženoga Josipa, 1969., 103.), častimo i uspomenu Blaženoga (!) Josipa (397.); u društvu svojih svetih apostola i mučenika: Ivana, Stjepana, Matije... i svih svetih tvojih (402.), s blaženom Bogorodicom Djevicom Marijom... (406.), blagoslovio vas Svemogući Bog, Otac i Sin... (427.), gdje svetkovina Presvetoga Tijela i Krvi Kristove nije zapovijedana, prenosi se na nedjelju poslije Presvetog Trojstva (322.), Bože, ti si dao svetom Antunu opatu ... (466.), Gospodine, daj da nas sveta djevica Anđela bez prestanka preporučuje... (470.), Bože, ti si sav svijet prosvijetlio propovijedanjem svetog apostola Pavla... (469.), Bože, ti si svojom ljubavlju ojačao svete mučenice Perpetuu i Felicitu... (481.), Bože, ti si svetog evanđelista Marka proslavio (490.; 1969.: svetog Marka evanđelista), sveti Joakim i Ana, roditelji blažene Djevice Marije (525.), o svetkovini bezgrešnog začeca blažene Djevice Marije (587.), †30. prosinca slavi se blagdan Svete Obitelji Isusa, Marije i Josipa, ... 26. prosinca slavi se blagdan sv. Stjepana, prvomučenika, ... 28. prosinca slavi se blagdan svete Nevine dječice (46.).

2.6. *Zakonik kanonskoga prava (1988.).*

U Zakoniku kanonskoga prava nema mnogo građe za ovu temu, ali nam je ovdje zanimljiv jer spada među vrlo brižljivo priređene knjige. Ipak ne treba očekivati da je svaka pojedinost riješena na zadovoljavajući način.

Primjeri: rektor Hrvatskoga zavoda sv. Jeronima u Rimu (IX.); da od Svete Stolice ishodi dozvolu za tisak (X.); uz pomoć blažene Djevice Marije (XXXI.); potpomognuti vlašću blaženih apostola Petra i Pavla (XXXI.); na svetkovinu blaženih apostola Petra i Pavla (LXIII.); po zagovoru Blažene Djevice Marije... njezina zaručnika svetog Josipa, pokrovitelja Crkve, i svetih Petra i Pavla (LXVII.); kardinali svete rimske Crkve (br. 349.); pošto ih prije toga pregleda Sveta Stolica (838,3.); Crkva preporučuje osobitom i sinovskom čašćenju vjernika Blaženu Mariju vazda Djevicu (1186.); treba da se obdržavaju blagdani Rođenja Gospodina našega Isusa Krista, Bogojavljenja, Uzašašća i Presvetog tijela i krvi Kristove, Svete Bogorodice Marije, njezina Bezgrešnog začeca i Uznesenja, svetog Josipa, svetih apostola Petra i Pavla te konačno Svih svetih (1246,1.); dano u Rimu, kod Svetog Petra (str. 801.).

2.7. *Katekizam Katoličke crkve (1994.).*

Ovdje se veliko početno slovo upotrebljava nerazmjerno mnogo. Ima mnogo neujednačenosti i problematičnih rješenja, no u ovom času zanima nas samo tema ovoga članka. Evo najvažnijih primjera: postao čovjekom u krilu presvete Djevice Marije (str. 13.); naučavanje Svetih Otaca svjedoči (br. 78.; nav. iz DV 8.); to je vrijeme svetog Ćirila Jeruzalemskog, svetog Ivana Zlatoustog, svetog Ambrozija i svetog Augustina te brojnih drugih Otaca... (br. 8.); kad sveti Petar ispovijeda... (br. 153.); taj je nauk divno sažeo sveti Augustin (br. 1372.); sveti Ambrozije veli (br. 1375.); djelo Svetoga Trojstva (br. 290.); djelo Svete Trojice (292.); početak svoga bitka iz svete Djevice (br. 466.).

2.8. Euharistija u životu Crkve kroz povijest (1984.).¹⁶

Među izvore iz kojih se sagledava stanje činilo mi se korisnim uzeti i jednoga suvremenog pisca, jednoga poznatog teologa. Izabrao sam zanimljivije primjere, osobito slučajeve kojih nije bilo drugdje.

2. Na Uskrs, Duhove i na dan rođenja sv. Ivana Krstitelja (35.); Ambrozijev životopisac Paulin (36.); sv. Augustin u svome pismu (41.); sv. Bazilije... na dan svoje smrti (42.); sv. Grgur Veliki u svojim Dijalozima (43.); Svoja je razmišljanja o Crkvi Augustin gradio (63.); pod isključivu kompetenciju Svete Stolice (73.); kod sv. Bede Časnog (133.).

3. Zaključna razmišljanja i prijedlozi

Pisanje velikoga i maloga početnog slova u znatnoj je mjeri pitanje dogovora, no nikad to ne biva sasvim proizvoljno, izvan cjelokupnog jezičnog sustava. U vezi s pojedinošću o kojoj se ovdje raspravlja možemo pretpostaviti da je na hrvatsku tradiciju izvršila utjecaj praksa latinskoga jezika, ali to po svoj prilici nije bilo sasvim mehanički. U latinskom se atribut sveti (sanctus) redovito piše malim početnim slovom, a kad se piše skraćeno, piše se redovito velikim slovom (S.).¹⁷

Danas o tome u hrvatskom jeziku ipak možemo govoriti neovisno o nekadašnjem latinskom utjecaju. Sva se problematika svodi na to je li atribut sveti/blaženi sastavni dio imena te kada jest, a kada nije.¹⁸

U sagledavanju problematike čini mi se prikladnim poći od sadašnjega pravopisa. O našoj temi Hrvatski pravopis (1996.) donosi ova pravila:

¹⁶ T. Šagi-Bunić, *Euharistija u životu Crkve kroz povijest*, Zagreb 1984.

¹⁷ Evo nekoliko primjera iz brevijara (*Breviarium Romanum*, 1960.) i misala (*Missale Romanum*, 1974.), koji to mogu dočarati: (BR, 1960. :) *Homilia sancti Augustini Episcopi Canticum B. Mariae Virg., ac beatorum Petri et Puli, Apostolorum eius; Officium parvum beatae Mariae semper Virginis; (MR, 1974. :) sanctus Gregorius Magnus; de quo S. Augustinus et S. Leo Magnus; /misni obrasci/ De omnibus sanctis Apostolis; De S. Petro, apostolo; De Omnibus Sanctis.*

¹⁸ Pitanje je dobro izložio i doveo do logična odgovora M. Kovačević, *Hrvatski jezik između norme i stila*, Zagreb 1998., 100.-105.

(1) "Malim se početnim slovom pišu i opće imenice koje uz osobno ime znače zanimanje, položaj, titulu i sl.: knez Branimir... beg Husein, sveti Petar ..." (t. 24.).

(2) "... opće imenice ... djevica, bogorodica, gospa... u službi vlastitog imena, zamjenjujući u kršćanstvu ime Isusove majke Marije, tada se pišu velikim početnim slovom: Djevica, Gospa..." (t. 33.).

(3) "Po istom se načelu piše i: Blažena Djevica Marija... Presveto/Sveto Trojstvo..." (t. 34.).

(4) U Pravopisnom rječniku (str. 145.-466.) nalazimo ove primjere: Sveta Braća (sv. Ćiril i Metod), Sveta Helena (država), Sveta Jana (mjesto), Sveta Klara (mjesto), Sveta Lucija (ime crkve u čast sv. Lucije; država), Sveta Stolica (vatikanska država), Sveta tri kralja (vjer., blagdan), Sveta zemlja (Palestina), Sveti Filip i Jakov (zem.), Sveti Martin pod Okićem (mjesto), Sveti Petar i Mikelon, Teritorij Sveti Petar i Mikelon (država), Sveti Rok (selo; ime crkve; ime blagdana, ali: sveti Rok = ime toga sveca), Sveti Toma i Princip, Demokratska Republika Sveti Toma i Princip (država), Sveti Vincent i Grenadini¹⁹ (država), Sveto pismo (Biblija), Svi sveti (blagdan); pod "blažen" navodi se samo Blažena Djevica Marija, a pod "djevica": Djevica (zviježđe), Djevica Marija (vjer.); Djevica Orleanska (pov.).

U ovom pravopisu, kako se vidi, atribut sveti/blaženi ne razmatra se - kao u većini drugih pravopisnih priručnika - zasebno, nego je stavljen pod "opće imenice koje uz osobno ime znače zanimanje, položaj, titulu i sl." Tu međutim 1) sveti nije opća imenica, i 2) od onih različitih kvalifikacija vjerojatno bi svete trebalo zamisliti pod "titulom" ili pak pod onim "i sl."

U skladu s br. (2) pisalo bi se blažena djevica Marija i djevica Marija, no to bi bilo protiv tradicionalnog pisanja, ali možda i sadašnje pravopisne logike. Apozicija "Djevica" u ovom slučaju sastavni je dio imena jer jednoznačno određuje o kojoj je Mariji riječ. Ne bismo npr. mogli napisati "Djevica Cecilija", a ako napišemo "djevica Cecilija", tu apozicija "djevica" ne određuje jednoznačno o kojoj je Ceciliji riječ. S druge strane, atribut je uz Marijino ime promjenljiviji i često se

¹⁹ U spomenutim imenima država (a to su vjerojatno službena hrvatska imena) nameće se sumnja jesu li imena svetaca dobro prevedena, npr. sv. "Mikelon", "Princip", "Vincent i Grenadini", ali to nije tema ovoga članka.

izostavlja. Zato bi trebalo pisati: blažena Djevica Marija (i pogotovo: bl. Djevica Marija), (pre)sвета Djevica Marija... Katkad se izostavi i apozicija "Djevica" pa bude kao i za druge svece: sveta Marijo, majko Božja, moli za nas (zaziv u litanijama).

Br. (3.). Primjedba o pisanju Blažena Djevica Marija izrečena je u prethodnom broju. Navika je i tradicija da se atribut u izrazu Presveto/Sveto Trojstvo piše velikim početnim slovom. Drugi je slučaj sa Duh Sveti ili Sveti Duh - tu se atribut "Sveti" ne može izostaviti a da se sačuva jednoznačnost (osim u izuzetnim slučajevima, pogotovo u pisanom tekstu, kad Duh pišemo velikim slovom).

Iz svega što je dosad rečeno jasno je ponajprije ovo: atribut sveti ne pridaje se imenu sveca da jednoznačno odredi osobu s tim imenom. Vrlo često čak i ne pridonosi tome. Ako npr. kažemo "sv. Bonifacije", ne znamo o kojem se svecu radi: o papi Bonifaciju I., o Bonifaciju IV. ili o Bonifaciju biskupu i mučeniku. Ili ako kažemo "Bonifacije VIII.", onaj tko ne pozna natprosječno crkvenu povijest neće znati je li riječ o nekome od svetaca koji nose to ime. To je još očitije u primjerima navedenima iz knjige T. Šagija Bunića: atribut "sv." sasvim se slobodno može izostaviti a da se obavijest nimalo ne okrnji: posve je isto za obavijest kažemo li npr. Beda Časni ili sv. Beda Časni. Tu je očito da "sv." i "Časni" nemaju, kako misle neki pravopisci, istu funkciju. U abecednom kazalu napisat ćemo: Beda Časni, sv.; u leksikonima natuknicu nećemo tražiti pod "Časni", a još manje pod "sv.", kao što ni Karla Velikoga nećemo tražiti pod "Veliki". "Sveti" može biti sastavni dio imena (kao i "Časni"), ali je to drugi slučaj - tada je to nadimak, a ne obični atribut.

Neki pravopisci za potvrdu suprotne teze spominju Ljudevita Svetoga. Tu se slučajno radi o istoj osobi, ali ipak nije isto "sv." i "Sveti" - to i drugi jezici razlikuju. U njemačkom se npr. za obični atribut u leksikonima u abecednom popisu dodaje oznaka "hl.", i to nakon imena (Ludolf, hl.), a ovdje je Ludwig der Heilige. *Lexikon für Theologie und Kirche* u abecednom redu ima ovako: *Ludwig IX der Heilige (Fest 25. Aug.)*. Da se htjela potpuna preciznost, moglo se napisati: *Ludwig IX der Heilige, hl. (Fest 25. Aug.)* - "der Heilige" je sastavni dio imena, a "hl." samo naznaka da se štuje kao svetac - no takva bi se preciznost osjećala pretjeranom. Postoji i *Ludwig IV der*

Heilige, koji se, premda nije kanoniziran, negdje štovao kao svetac. Za nj se izričito kaže da mu je "der Heilige" nadimak (Beiname).²⁰

U pisanju imena svetaca kolebanja su vrlo rijetka. U pisanju velikoga početnog slova usamljeni su Anić-Silićev *Pravopisni priručnik* i HJS. Nesporazum je, čini se, nastao od Anić-Silićeva shvaćanja pridjeva u imenima Karlo Veliki, Pipin Mali, Ivan Slijepi. Tumačeći kako ti pridjevi kazuju "njihova stalna svojstva", sasvim je logično bilo dodati im i pridjeve sveti, blaženi i sl. Međutim ni oni prvi ne opisuju svojstva, nego su nadimci (Pipin Mali nije npr. bio malen, a netko može imati nadimak *Slijepi* a da ne bude slijep, i nadimak *Sveti* može imati i netko tko nije osobno svet). Za svece je to točno - priznaje im se svojstvo svetosti, ali to ne treba pisati velikim slovom, kao što nećemo pisati velikim slovom evanđelist Ivan (= pisac evanđelja) ili apostol Petar jer to nije ni nadimak ni apozicija u službi vlastitog imena. Pavao je u drugom smislu apostol i za nj se može napisati: Kako bi kazao Apostol (= Pavao).

Kolebanja u pisanju *imena crkava* (i blagdana) mnogo su učestalija pa to pitanje treba iscrpnije promotriti. Kad je riječ o crkvama, blagdanima i sl. često je teško razlikovati ime od analitičke sintagme koja opisno govori o čemu je riječ, a ne zanima se za točno ime. Tako ako kažemo "crkva svete Marije", postavlja se pitanje gdje počinje vlastito ime. Po analogiji "Trg kralja Tomislava" ili još više "Radionica roleta 'Malović'" reklo bi se da počinje riječju "crkva" pa bi bilo Crkva svete Marije. Ako bi se crkva doista tako i zvala i kad bismo to htjeli i izreći, ne bi nam preostalo nego i napisati tako. No je li to baš tako? Možda će na ovom primjeru to biti jasnije: Ako u izrazu "Hrvatski zavod sv. Jeronima u Rimu" "Hrvatski" napišemo velikim početnim slovom, tada želimo reći da se taj zavod upravo tako i zove. Ako nas pak pravo ime ne zanima, nego samo želimo reći da je to hrvatski zavod u Rimu i da je posvećen sv. Jeronimu, tada ćemo tu riječ napisati malim početnim slovom.

S crkvom je nešto drukčije jer ona nije ustanova, nego samo građevina te redovito i nema imena u pravome smislu riječi. Kad kažemo (župna) crkva sv. Jurja u Odri, tek smo onim "u Odri"

²⁰ *Lexikon für Theologie und Kirche*. Sechster Band, Herder, Freiburg 1997., stupac 1103.; za Henrik II. Pobožni v. tekst kod bilj. 4. i samu bilješku.

jednoznačno odredili o kojoj je crkvi riječ. Tu očito nema vlastitog imena, nego smo pojam opisno odredili. Ili uzmemo li za primjer jednu poznatiju crkvu, crkvu sv. Marka, mogu nastati ove dileme o malom i velikom početnom slovu: (1) crkva sv. Marka; (2) crkva Sv. Marka; (3) Crkva sv. Marka; (4) Crkva Sv. Marka; (5) Sveti Marko; (6) sv. Marko.

Ako smo riješili pitanje kako treba pisati ime sveca (sveti Marko), onda i za ime crkve otpadaju mogućnosti pod br. (2) i (4).²¹ Oblik pod br. (1) možemo opravdati kao analitičku sintagmu, a malo slovo i tradicija potvrđuje. Ostaje još dvojba u skraćenom pisanju: (5) ili (6)? Spontano bismo prije napisali kako je pod br. (5), a i tradicija ga potvrđuje, no za nj nema dovoljno logičnog opravdanja, tj. zašto isti pojam različito pisati u br. (1) i (6). Ipak se može reći da nas veliko slovo (Sv. Marko) upozorava da nije posrijedi samo ime sveca nego i nešto drugo (njemu u čast posvećena crkva, dan²² i sl.).

Prema tradiciji koja je u tome neočekivano prilično jednodušna, a čini se da nema jakih razloga da se ona ne uvaži, mogli bismo pisati: bazilika sv. Petra (kraće: Sv. Petar), blagdan sv. Petra i Pavla (kraće: Sv. Petar i Pavao), blagdan rođenja sv. Ivana Krstitelja (kraće: Rođenje sv. Ivana Krstitelja), crkva sv. Marije Velike (kraće: Sv. Marija Velika), crkva svetoga Stjepana (kraće: Sveti Stjepan), kapela sv. Jakova (kraće: Sv. Jakov), groblje sv. Roka (kraće: Sv. Rok); blagdan svih svetih (kraće: Svi sveti); blagdan rođenja sv. Ivana Krstitelja (kraće: Rođenje sv. Ivana Krstitelja)... Što je rečeno za crkvu, vrijedi i za samostan kad se misli na zgradu (koncert u samostanu sv. Franje Ksaverskoga), ali je drukčije kad je riječ o ustanovi: Potvrdu je izdao Samostan sv. Franje Ksaverskoga (ili: Župni ured sv. Franje Ksaverskoga), ali možda: Susreli smo se u župnom uredu sv. Franje Ksaverskoga... (kada se misli na prostoriju). Mislim da bi se ipak moglo preporučiti da se, barem u biranijem jeziku, izbjegava kraći oblik za crkve, kapele, groblja... (Sveti Petar, Sveti Jakov, Sv. Rok...).

²¹ Način pisanja pod br. (4) predlaže samo AniĆ-Silićev *Pravopisni priručnik*, a nespornost je, čini se, u tome što se tu podrazumijeva da je crkva ustanova (usp. t. 210, f).

²² Mislim da ne treba dokazivati da je ime crkve i blagdana (spomena, svetkovine) isti slučaj: u prvom je slučaju određena crkvena građevina posvećena određenom svecu, a u drugom određeni dan u godini premda pravopisci redovito razdvajaju ta dva slučaja.

Negdje je atribut sveti sastavni dio osobnoga imena: Sveti Duh (ili Duh Sveti, svejedno); Sveta Obitelj (i blagdan i osobe).

S riječima u znak poštovanja nema nejasnoća, o njima postoji gotovo potpuna suglasnost: Sveti Oče, Vaša Svetosti, Vaše Veličanstvo, Vaša Visosti, Vaša Preuzvišenosti, Vaša Ekscelencijo itd. (usp. HP 1944., t. 22.; PP 1987., t. 213.; HJS, str. 326.). PP 1987. donosi jedno pravilo po kojemu se razlikuje od drugih: "Riječi predsjednik, car, kralj, knez i sl. koje se odnose na konkretnu osobu, bez obzira na to pojavljuju li se samostalno ili uz ime te konkretne osobe, pišu se malim početnim slovom: Stigao je predsjednik i Stigao je predsjednik Pertini" (t. 216.). U crkvenom govoru prema pisanju Papa sve više se širi i pisanje Biskup, a onda i Provincijal, Dekan, Rektor pa čak i Župnik, Gvardijan i sl. Zbog svega toga mi se čini primjerenijim pravilo u PP 1987. o malom slovu.

Ostaju još neki slučajevi koje smo susreli, a nismo se na njih osvrnuli:

- *sv. Braća/Sv. Braća/Sv. braća*. Uz ime pisat ćemo sveta braća Ćiril i Metod. Time izražavamo da se oni štiju kao sveci i da su rođena braća. A kad njihova imena izostavljamo, treba pisati tako da bude prepoznatljivo da je riječ o njima. Mislim da bi najbolje bilo sveta Braća, a tako bi bilo i solunska Braća ili, ako je iz konteksta jasno o komu je riječ, samo Braća.

- *Sveta Stolica/Sveta stolica/sveta Stolica*. U tome gotovo da i nema kolebanja: općenito je prihvaćeno pisanje Sveta Stolica, no mislim da se pritom polazi od pogrešne pretpostavke. Zanimljivo je pogledati kako oba velika slova opravdavaju pojedini pravopisi: B 1941. - preneseno značenje riječi; HP 1944. - pojedinačan pojam s vlastitim imenom (usp. t. 81, C);²³ HP 1996. - vatikanska država. Treba se međutim upitati što točno znači pojam "Sveta stolica". U Zakoniku kanonskoga prava (1983.) redovito se upotrebljava naziv Apostolska stolica, a vrlo rijetko Sveta stolica, npr. ondje gdje se definira pojam: Apostolska stolica ili Sveta stolica (*Sedes Apostolica seu Sancta Sedes*) i kaže se da pod tim nazivom "dolaze ne samo

²³ Ipak pisanje velikog slova ne opravdava dostatno, nego samo navodi primjere pod a) u kojima se samo prva riječ piše velikim početnim slovom i primjere pod b) u kojima se obje riječi pišu velikim početnim slovom).

rimski prvosvećenik nego i Državno tajništvo, Vijeće za javne crkvene poslove i druge ustanove Rimske kurije..." (kan. 361.). To je zapravo skraćeni naziv, a puni bi naziv bio Sedes Apostolica Romana (postoje, ili su barem postojale, i druge apostolske stolice). Imamo li to na umu, nećemo pisati obje riječi velikim početnim slovom, nego samo prvu: Apostolska stolica (Sveta stolica) - tako već pišemo Nadbiskupski duhovni stol. Vidjeli smo da se za opravdavanje pisanja Sveta Stolica spominje preneseno značenje i država, no ni jedno ni drugo nije opravdano jer riječ je upravo o "stolici, sjedištu", a država (Vatikan) nešto je drugo. Papa nije predsjednik države, nego poglavar Crkve, i to kao rimski biskup.

- *Sveta Zemlja/Sveta zemlja*. To nije vlastito ime ni države ni kraja i nije precizno određeno. Dosta je prvu riječ pisati velikim slovom: Sveta zemlja. Isto pravilo bilo bi za Vječni grad (Rim).

- *Svi sveti/Svi Sveti*. Nema razloga da se druga riječ piše velikim početnim slovom.

- *Sveto pismo/Sveto Pismo*. U starijem se jeziku osjećalo da je ključna riječ Pismo (Pisma) pa se "sveto" shvaćalo kao običan atribut (kao uz imena svetaca) pa često susrećemo način pisanja "sveto Pismo". Danas se to osjeća kao jedinstvena cjelina pa je općenito prihvaćeno pisanje "Sveto pismo" (ako se krati, onda je SP).

Gdje smo susreli druga kolebanja, ona se ne odnose na atribut sveti, nego na imenicu uz koju on dolazi: sv. Misa i sv. misa, sv. Pričest i sv. pričest, sv. evanđelje i sv. Evanđelje, ali nikad se ne piše: Sv. misa, Sv. pričest, Sv. evanđelje.

U pravopisnim se priručnicima susreću i nazivi kojih više nema, barem u standardnom jeziku: *Sveta Tri Kralja/Sveta tri kralja; Sveta inkvizicija...* Zato o njima ne treba ni raspravljati.